

สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย: การสร้างสรรค์วรรณศิลป์
จากธรรมชาติของภาษาไทย

นายวีรวัฒน์ อินทรพร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๔๘
ISBN 974-17-4631-8
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AESTHETICS OF *KHLONG* IN THAI POETRY: LITERARY CREATION
FROM THE NATURE OF THAI LANGUAGE

Mr. Weerawat Intaraporn

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Thai

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-17-4631-8

วิวัฒน์ อินทรพร : สุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทย: การสร้างสรรค์วรรณศิลป์จากธรรมชาติของ
ภาษาไทย (AESTHETICS OF *KHLONG* IN THAI POETRY: LITERARY CREATION FROM THE
NATURE OF THAI LANGUAGE) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, ๓๓๕ หน้า.

ISBN 974-17-4631-8

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาสุนทรียภาพของโคลงในวรรณคดีไทยในด้านความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติของ
ภาษาไทยกับสร้างสรรค์วรรณศิลป์ กลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ ตลอดจนการสืบทอดและการสร้างสรรค์
วรรณศิลป์ในการแต่งโคลง โดยศึกษาโคลงทุกประเภทจากตัวบทวรรณคดีไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงกวีนิพนธ์ไทย
สมัยใหม่ในยุครัตนโกสินทร์

ผลการวิจัยพบว่า โคลงเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากธรรมชาติของภาษาไทย โดยเฉพาะ
การบังคับเสียงวรรณยุกต์ซึ่งเป็นกรอบบังคับทางฉันทลักษณ์ที่แตกต่างไปจากคำประพันธ์ชนิดอื่น นอกจากนี้กวีได้
ใช้ธรรมชาติภาษาไทยตกแต่งโคลงให้มีความไพเราะคมคาย ทั้งเรื่องเสียง เรื่องคำ และน้ำหนักของความหมาย
ในเรื่องเสียง ได้แก่ เสียงวรรณยุกต์ เสียงพยัญชนะ และเสียงสระ กวีให้ความสำคัญแก่เสียงวรรณยุกต์ในตำแหน่งท้าย
วรรคหรือท้ายบาทด้วยการใช้เสียงจัตวาและเสียงสามัญดังที่พบในขวนพ่าย โคลงคั่นและในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และการเล่นเสียงวรรณยุกต์ต่างระดับ ส่วนเสียงพยัญชนะและเสียงสระ
กวีใช้การซ้ำเสียงพยัญชนะต้น การแทรกเสียงพยัญชนะ /ร/ ในคำ และการซ้ำเสียงสระสร้างเสียงสัมผัสคล้องจองและ
เสียงเสนาะในโคลง ในเรื่องจังหวะ กวีใช้จังหวะหนักเบาของการออกเสียงพยางค์ภาษาไทยเพื่อความไพเราะ ในเรื่อง
คำ กวีใช้คำพ้องรูป พ้องเสียง และใช้คำเดียวกันซ้ำกันเพื่อเล่นกับความหมายหลายนัยของคำโดยใช้กลวิธีการซ้ำคำใน
รูปแบบต่างๆ อันเป็นกลวิธีที่นิยมใช้มากที่สุดในการแต่งโคลง นอกจากนี้ยังเล่นกับน้ำหนักและระดับของความหมาย
ด้วยการใช้คำซ้ำ คำ ๔ พยางค์ การลำดับคำ และการละคำ

กวีใช้ลักษณะเด่นของธรรมชาติภาษาไทยเหล่านี้รวมกันไปในโคลงแต่ละบท ส่งผลให้โคลงมีสุนทรียภาพ
ทั้งทางด้านเสียงและความหมาย ได้แก่ ความไพเราะจากเสียงและคำ การจัดหมวดหมู่ความคิด การเน้นอารมณ์
ความรู้สึก การเล่นความหมายหลายนัย การลำดับความ และการสรุปความ

แนวคิดสำคัญเรื่องการสร้างสุนทรียภาพของโคลงในระดับเสียงและคำด้วยการเล่นเสียง การเล่นคำ และการ
ซ้ำคำ รวมทั้งการสร้างสุนทรียภาพในระดับความด้วยการขยายความและการล้อความโคลงกับคำประพันธ์ชนิดอื่น
เป็นสิ่งที่ปรากฏมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และกวีในสมัยต่อมาได้สืบทอดและสร้างสรรค์สุนทรียภาพนี้ในการแต่งโคลงใน
สมัยรัตนโกสินทร์จนถึงกวีนิพนธ์สมัยใหม่ด้วย นอกจากนี้การสืบทอดและการสร้างสรรค์สุนทรียภาพที่สัมพันธ์กับ
รูปแบบของโคลงมีผลให้โคลงมีรูปแบบและลีลาทางวรรณศิลป์แปลกใหม่ต่างไปจากเดิมและแสดงเอกลักษณ์ของกวี
แต่ละคน ขณะเดียวกันกวีก็ยังคงมุ่งรักษาแบบแผนการเล่นกับน้ำหนักเสียงอันเป็นลักษณะเด่นของโคลงในด้าน
วรรณศิลป์ซึ่งปรากฏให้เห็นในโคลงตั้งแต่อดีตจนถึงโคลงในสมัยปัจจุบัน

ภาควิชาภาษาไทย.....

สาขาวิชาภาษาไทย.....

ปีการศึกษา.....๒๕๔๘.....

ลายมือชื่อนิสิิต.....วิวัฒน์ อินทรพร.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..........

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4480912022 : MAJOR THAI

KEY WORD: AESTHETICS / KHLONG / THAI POETRY / THE NATURE OF THAI LANGUAGE / LITERARY CREATION

WEERAWAT INTARAPORN : AESTHETICS OF *KHLONG* IN THAI POETRY: LITERARY CREATION FROM THE NATURE OF THAI LANGUAGE. DISSERTATION ADVISOR : ASSOC. PROF.CHOLADA RUENGRUGLIKIT, Ph.D., 335 pp. ISBN 974-17-4631-8

This dissertation aims to study aesthetics of *khlong* in Thai poetry in relation to the nature of the Thai language. The selected texts include all types of *khlong* written from the Ayudhaya period to the modern poetry of the present day, Rattanakosin era.

Khlong are found to be different from other types of Thai poetry in their unique prosodic patterns: *khlong* require the presence of tone marks and the nature of the Thai language contributes to the poets' creation of melodious and witty *khlong* in the following respects: euphony, diction, and fine shades of meaning. Euphony consists of tones consonant and vowel sounds. Poets place emphasis on tones at the end of each hemistich or each full line by using rising tone and mid tone as seen in *Yuan Phai Kholng Dun* and Supreme Patriarch H.R.H. Prince Paramanujitajinorasa's poetic works, and on the different tone levels. As for consonant and vowel sounds, alliteration, epenthetic /r/, and assonance are employed to create rhymes and the harmonious qualities of *khlong*. Additionally, in order to create the beautiful rhythmic patterns of *khlong*, the stressed and unstressed syllables of Thai pronunciation are employed. As for diction, puns, either homophones or homonyms and repeated words are used to play on the multiple meanings of words. They give rise to various types of repetition, a popular literary technique in composing *khlong*. In terms of semantics, reduplication, tetrasyllabic doublets, word order, and ellipsis are employed to enhance the effectiveness of the words.

The employment of all these characteristics of the Thai language in each *khlong* enriches its euphonic and semantic aesthetic value as produced by the beauty of sounds and words, the classification of concepts, the emphasis on feelings, the multiplicity of meaning, the organization of concepts, and summaries.

Furthermore, this dissertation argues that the main aesthetic concept of *khlong* - the creation of euphonic and verbal words aesthetic of *khlong* which is based on the use of euphonious sounds, puns, and repeated words as well as the beauty of the poetic content generated by the addition of meaning and the recasting of thoughts found in *khlong* into different types of verse - initially developed in Ayudhaya *khlong* and has since influenced Rattanakosin *khlong*, including modern *khlong*. In addition, there has been a preservation and creation of aesthetics in relation to the prosodic pattern of previous *khlong*, resulting in different novel styles of writing that reflect the individuality of each poet. Even though their writing styles are different, they still have to adhere to the conventional rules for the rhythmic nature of *khlong*, which makes up the unique aesthetics of *khlong* as seen in poetic works from the past to the present.

Department.....Thai.....	Student's signature.....	Weerawat Intaraporn.
Field of study.....Thai.....	Advisor's signature.....	Cholada R. Likit
Academic year.....2005.....	Co-advisor's signature.....	-

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้จะไม่สำเร็จล่วงได้เลย ถ้าผู้วิจัยไม่ได้รับความเมตตาจากรองศาสตราจารย์ ดร.ชลดดา เรืองรักษ์ลิขิต อาจารย์ที่ปรึกษาผู้สั่งสอนและให้ความรู้ ตลอดจนชี้แนะแนวทางการศึกษา วิจัยวรรณคดีโบราณ และจุดประทับใจแนวทางการศึกษาเรื่องฉันทลักษณ์และวรรณศิลป์ในวรรณคดี ไทยจนวิทยานิพนธ์นี้ก่อรูปเกิดร่างขึ้นมา แม้ครูจะมีภารกิจมากเพียงใด แต่ครูยังกรุณาสละเวลา ใส่ใจดูแล ตรวจสอบแก้ไข ชี้แนะแนวทางการทำงาน ตลอดจนให้โอกาสและเกื้อหนุนกำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดมาอย่างถึงพร้อมด้วยพรหมวิหาร ๔ ขอรบารวาลึกพระคุณครูอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านดังนี้ ศาสตราจารย์ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ และอาจารย์ ดร.น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล ซึ่งกรุณาตรวจแก้ไขและให้ข้อคิด อันเป็นประโยชน์ยิ่งแก่ผู้วิจัยทำให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ขึ้น โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ซึ่งนอกจากจะกรุณาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้วยังได้ให้วิชา ความรู้และแนวทางดำเนินชีวิตแก่ผู้วิจัยด้วยจิตประณีตของครูมาโดยตลอด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ไพฑูริย์ ดอกบัวแก้ว อาจารย์พรรณเพ็ญ เครือไทย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ลมูล จันทน์หอม ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือเมื่อครั้งผู้วิจัยเดินทางไป ค้นคว้าข้อมูล ณ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เปรมินทร์ การะวี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ เวศร์ภาคา ผู้ช่วยศาสตราจารย์คุณชาติย์ ไวทยะวณิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศุภกาญจน์ เอี่ยมหฤท คุณชวรินทร์ คำมาเขียว คุณปิยฉัฐ ภัสสรภาคย์ คุณน้ำค้าง ระวิงทอง รวมถึงบรรดามิตรสหายอีกหลายคนซึ่งไม่อาจเอ่ยนามได้ครบที่ได้ให้ความช่วยเหลือและ กำลังใจแก่ผู้วิจัยในระหว่างการเขียนวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะอาจารย์ ดร.ปรมินทร์ จารูวร อาจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ และอาจารย์วาสนา ศรีรักษ์ กัลยาณมิตรร่วมรุ่นที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนทัศนะ ความรู้และเป็นกำลังใจให้กันและกันอย่างดียิ่งในระหว่างการศึกษาล่าเรียน

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่อนุญาติให้ผู้วิจัยลาศึกษาต่อและ มอบทุนพัฒนาอาจารย์ให้เป็นระยะเวลา ๓ ปี รวมทั้งขอขอบพระคุณฝ่ายวิจัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ได้มอบทุนอุดหนุนจากกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์สำหรับทำ วิทยานิพนธ์ให้บางส่วน

ท้ายที่สุดนี้ ขอรบารวาลึกพระคุณบิดามารดาผู้สนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียนอย่าง ถึงที่สุด แรงใจที่ได้รับจากบิดาและมารดากระตุ้นสติให้ผู้วิจัยมีวิริยะ จึงขออุทิศวิทยานิพนธ์นี้แทน พระคุณของบุพการี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช

บทที่

๑	บทนำ.....	๑
๑.๑	ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา.....	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	๒
๑.๓	สมมติฐานของการวิจัย.....	๒
๑.๔	ขอบเขตของการวิจัย.....	๒
๑.๕	วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๐
๑.๖	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๑
๑.๗	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๒
๒	ภูมิหลังของโคลงในวรรณคดีไทย.....	๑๕
๒.๑	การเรียกชื่อโคลง.....	๑๕
๒.๒	ความเป็นมาของโคลง.....	๒๗
๒.๓	ลักษณะโคลงในท้องถิ่นต่างๆ ของไทย.....	๒๕
๒.๓.๑	โคลงล้านนา.....	๒๕
๒.๓.๒	โคลงอีสาน-ลาว.....	๔๔
๒.๓.๓	คำประพันธ์ที่มีลักษณะคล้ายโคลงของชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ.....	๕๓
๒.๓.๔	โคลงในท้องถิ่นภาคใต้.....	๕๕
๒.๔	ประเภทของโคลง.....	๕๖
๒.๔.๑	โคลงคั่น.....	๖๒
๒.๔.๒	โคลงสุภาพ.....	๖๘

๓	ธรรมชาติของภาษาไทยกับการสร้างสุนทรียภาพของโคลง.....	๘๑
๓.๑	ลักษณะธรรมชาติของภาษาไทย.....	๘๔
๓.๑.๑	เป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์.....	๘๔
๓.๑.๒	นิยมใช้เสียงสัมผัสคล้องจอง.....	๘๕
๓.๑.๓	เป็นภาษาที่มีคำพ้องรูปพ้องเสียง.....	๘๕
๓.๑.๔	มีการใช้คำซ้ำและคำซ้อน.....	๘๕
๓.๑.๕	มีจังหวะการออกเสียงหนักเบาของพยางค์.....	๘๗
๓.๑.๖	สามารถลำดับคำได้ตามเจตจำนงของกวี.....	๘๕
๓.๑.๗	มีการละคำในประโยค.....	๙๐
๓.๒	การนำธรรมชาติของภาษาไทยมาใช้ในการแต่งโคลง.....	๙๐
๓.๒.๑	ธรรมชาติภาษาไทยเรื่องเสียง.....	๙๔
๓.๒.๑.๑	เสียงวรรณยุกต์.....	๙๔
๓.๒.๑.๑.๑	การกำหนดเสียงวรรณยุกต์ทำวรรณค หรือทำบาท.....	๙๖
๓.๒.๑.๑.๒	การเล่นเสียงวรรณยุกต์ต่างระดับ.....	๑๐๓
๓.๒.๑.๒	เสียงพยัญชนะ.....	๑๑๔
๓.๒.๑.๒.๑	การซ้ำเสียงพยัญชนะต้น.....	๑๑๔
๓.๒.๑.๒.๒	การเพิ่มเสียงหรือแทรกเสียงพยัญชนะ /ร/ ในคำ.....	๑๑๕
๓.๒.๑.๓	เสียงสระ.....	๑๒๔
๓.๒.๑.๓.๑	เสียงสัมผัสสระระหว่างบาท.....	๑๒๕
๓.๒.๑.๓.๒	เสียงสัมผัสสระภายในบาท.....	๑๓๐
๓.๒.๒	ธรรมชาติภาษาไทยเรื่องจังหวะหนักเบาของพยางค์.....	๑๓๔
๓.๒.๓	ธรรมชาติภาษาไทยเรื่องคำ.....	๑๓๕
๓.๒.๓.๑	คำพ้อง.....	๑๓๕
๓.๒.๓.๒	คำที่กวีใช้ซ้ำ.....	๑๔๑
๓.๒.๓.๓	คำซ้ำ.....	๑๔๓
๓.๒.๓.๔	คำ ๔ พยางค์.....	๑๔๕
๓.๒.๔	ธรรมชาติภาษาไทยเรื่องการลำดับคำ.....	๑๔๕
๓.๒.๕	ธรรมชาติภาษาไทยเรื่องการละคำ.....	๑๕๔

๓.๓	สุนทรียภาพของ โคลงที่สร้างสรรค์จากธรรมชาติของภาษาไทย.....	๑๕๗
๓.๓.๑	สุนทรียภาพทางเสียง.....	๑๕๘
๓.๓.๒	สุนทรียภาพทางเสียงและทางความหมาย.....	๑๖๖
๓.๓.๒.๑	การจัดหมวดหมู่ความคิด.....	๑๖๖
๓.๓.๒.๒	การเน้นอารมณ์ความรู้สึก.....	๑๗๒
๓.๓.๒.๓	การเล่นความหมายหลายนัย.....	๑๘๒
๓.๓.๒.๔	การลำดับความ.....	๑๘๔
๓.๓.๒.๕	การสรุปความ.....	๑๙๒
๔	การสืบทอดและการสร้างสรรค์สุนทรียภาพของ โคลง.....	๑๙๗
๔.๑	การสืบทอดและการสร้างสรรค์สุนทรียภาพในระดับเสียงและคำ.....	๑๙๘
๔.๑.๑	การเล่นเสียง.....	๒๐๐
๔.๑.๑.๑	การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ.....	๒๐๐
๔.๑.๑.๒	การเล่นเสียงสัมผัสสระ.....	๒๑๓
๔.๑.๑.๓	การเล่นเสียงวรรณยุกต์ต่างระดับ.....	๒๒๗
๔.๑.๑.๔	การเล่นเสียงหนักเบาของพยางค์.....	๒๒๙
๔.๑.๒	การเล่นคำ.....	๒๓๓
๔.๑.๒.๑	การเล่นคำพ้อง.....	๒๓๓
๔.๑.๒.๒	การเล่นคำด้วยวิธีซ้ำคำ.....	๒๔๒
๔.๑.๒.๓	การเล่นคำซ้อนหรือคำ ๔ พยางค์.....	๒๖๕
๔.๒	การสืบทอดและการสร้างสรรค์สุนทรียภาพในระดับความ.....	๒๖๘
๔.๒.๑	การขยายความในการแต่งโคลงกระทู้.....	๒๖๘
๔.๒.๒	การขยายความในการแต่งกาพย์ห่อ โคลง.....	๒๗๙
๔.๒.๓	การขยายความในการแต่งกาพย์เห่.....	๒๘๘
๔.๒.๔	การขยายความและลือความ โคลงกับคำประพันธ์ชนิดต่างๆ.....	๒๙๐
๔.๓	การสืบทอดและการสร้างสรรค์สุนทรียภาพที่สัมพันธ์กับรูปแบบของ โคลง....	๒๙๓
๔.๓.๑	การแต่งโคลงแล้วจัดวรรคใหม่ให้เกิดเป็นคำประพันธ์อีกชนิดหนึ่ง.....	๒๙๔
๔.๓.๒	การรวมข้อบังคับของ โคลงกลบท ๒ ชนิดให้เกิดเป็น โคลงกลบท ชนิดใหม่.....	๒๙๘
๔.๓.๒.๑	การประดิษฐ์โคลงชนิดใหม่.....	๓๐๒

๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	๓๑๕
รายการอ้างอิง.....	๓๒๔
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๓๓๕